

DOI: 10.15276/ETR.03.2024.2
DOI: 10.5281/zenodo.12691324
UDC: 336.77:338.432
JEL: E5, E51, G2, G21, G23, Q13

ФІНАНСОВО-КРЕДИТНА ІНФРАСТРУКТУРА І РОЛЬ КРЕДИТНОГО МЕХАНІЗМУ В ЗАБЕЗПЕЧЕННІ СТІЙКОГО ФУНКЦІОНУВАННЯ ПІДПРИЄМСТВ АГРОПРОМИСЛОВОГО ВИРОБНИЦТВА

FINANCIAL AND CREDIT INFRASTRUCTURE AND THE ROLE OF THE CREDIT MECHANISM IN ENSURING SUSTAINABLE OPERATION OF AGRICULTURAL PRODUCTION ENTERPRISES

Svitlana V. Andros, Doctor of Economic Sciences, Associate Professor
National Scientific Center "Institute of Agrarian Economy"
National Academy of Agrarian Sciences of Ukraine, Kyiv, Ukraine
ORCID: 0000-0001-5561-901X
Email: andros.sv@ukr.net

Received 29.03.2024

Андрос С.В. Фінансово-кредитна інфраструктура і роль кредитного механізму в забезпеченні стійкого функціонування підприємств агропромислового виробництва. Науково-методична стаття.

У статті розглянуто фінансово-кредитна інфраструктура сільського господарства та кредитний механізм як елементи фінансової та кредитної систем держави. Проаналізована інституційна та функціональна структури фінансово-кредитної інфраструктури сільського господарства. Розглянуто тенденції, проблеми та особливості формування та функціонування кредитного механізму агропромислового комплексу. Сформульовано рекомендації щодо вдосконалення кредитного механізму агропромислового комплексу. Запропоновано методичні підходи до форм кредитування агробізнесу та надано характеристику окремих видів кредитування, найбільш прийнятних для підприємств у сільському господарстві. Доведено необхідність формування спеціальних механізмів кредитування сільськогосподарських виробничих підприємств, адаптованих до специфіки галузі.

Ключові слова: агропромисловий комплекс, аграрні підприємства, банк, держава, інститути, кредит, кредитування, кредитний механізм, кредитна політика, сільське господарство, фінансово-кредитна інфраструктура, фінансування

Andros S.V. Financial and Credit Infrastructure and the Role of the Credit Mechanism in Ensuring Sustainable Operation of Agricultural Production Enterprises. Scientific and methodical article.

The article examines the financial and credit infrastructure of agriculture and the credit mechanism as elements of the financial and credit systems of the state. The institutional and functional structures of the financial and credit infrastructure of agriculture are analyzed. The trends, problems and features of the formation and functioning of the credit mechanism of the agro-industrial complex are considered. Recommendations for improving the credit mechanism of the agro-industrial complex have been formulated. Methodical approaches to forms of agribusiness lending are proposed and a description of certain types of lending, most acceptable for enterprises in agriculture, is given. The need for the formation of special lending mechanisms for agricultural production enterprises, adapted to the specifics of the industry, has been proven.

Keywords: agro-industrial complex, agricultural enterprises, bank, state, institutions, credit, lending, credit mechanism, credit policy, agriculture, financial and credit infrastructure, financing

Однією з назрілих проблем розвитку аграрного виробництва в повоєнних умовах є недоступність кредитних ресурсів для більшості сільгоспвиробників, оскільки значна кількість підприємств є збитковими, а малі форми аграрного підприємництва не мають ліквідних засобів для забезпечення кредитних угод. Практика кредитування аграрного сектора характеризується тим, що частка кредитних вкладень у цей сектор економіки має тренд до відставання від галузей із високим кредитним обігом, а також переважанням банківських кредитів у структурі джерел інвестування та повільний розвиток інвестиційних кредитів.

Зростання важливості формування та розвитку фінансово-кредитної інфраструктури агропромислового комплексу для відтворювальної діяльності сільськогосподарських підприємств обумовлено необхідністю постійного забезпечення коштами на фінансування сільськогосподарських потреб та обмеженими можливостями самофінансування, що пов'язано з відносно високою капіталомісткістю з відносно низькою прибутковістю. Ці особливості зумовлюють важливість ефективного функціонування фінансово-кредитної інфраструктури, яка забезпечує створення умов для постійного фінансування виробників сільськогосподарської продукції та надання позикових коштів для його підтримки. Пріоритетність розвитку фінансово-кредитної інфраструктури обґрунтовується тим, що вона забезпечує створення умов для фінансування та надання позикових коштів не лише сільськогосподарським підприємствам, а й створює фінансовий базис для розвитку виробництва, соціального забезпечення та торгівлі, інформаційної та інноваційної інфраструктури агропромислового комплексу, що формує додаткові умови для розвитку сільського господарства в цілому.

Специфіка розвитку інститутів фінансово-кредитної інфраструктури АПК визначає необхідність функціонування ефективних механізмів кредитування, що сприятиме вирішенню проблематики доступності фінансування для сільських товаровиробників. Необхідність пошуку дієвих методів функціонування фінансово-кредитної інфраструктури АПК для створення сприятливих умов розширеного відтворення агропромислового виробництва та забезпечення стійкої роботи сільськогосподарських підприємств визначили вибір теми статті.

Аналіз останніх досліджень та публікацій

Питання фінансової і кредитної підтримки агровиробників та пов'язані з ними проблеми входять у спектр наукових інтересів українських та зарубіжних вчених. Кредит як засіб, здатний привести в рух ресурси, що не використовуються аграрним підприємством, розглядали С.В. Андрос і В.Г. Герасимчук [1]. Серйозний внесок у розвиток проблеми банківського кредитування аграрних підприємств також зробили вказані дослідники [2]. У нижче представлених наукових працях розглянуто досвід зарубіжних країн щодо використання інфраструктурних заходів сприяння підприємству в аграрному секторі. Так, Тшецяк-Дюваль дослідив кращий досвід країн Організації економічного співробітництва та розвитку у галузі основних рамкових умов доступу до кредитів; роль державної політики та можливі канали фінансування сільського господарства (Trzeciak-Duval, 2003) [3]. Р. Матхаван і Г. Према (Mathavan and Prema, 2024) розглянули, як фінансові стратегії Національного банку сільського господарства та розвитку сільських районів впливають на його здатність підтримувати та посилювати ініціативи щодо розвитку сільських районів, продуктивність сільського господарства в Індії та зростання інфраструктури [4]. Р. Джессоп та інші, Дж. Чжао і П. Дж. Баррі, а також Д. Цай та інші (Jessop et al., 2012; Zhao & Barry, 2014; Cai et al., 2018) обґрунтували інфраструктурні обмеження щодо розвитку аграрного бізнесу [5-7]. Дж. К. Кіплімо та інші, а також Е.Г. Тура та інші (Kiplimo et al., 2015; Tuga et al., 2017) довели необхідність розвитку фінансової інфраструктури, зокрема створення кредитних офісів поблизу фермерів, щоб скоротити процедури кредитування та ризику [8, 9]. С. Кірос і Г.Б. Мешеша, а також Е. Алі та Н.Е. Аваде (Kiros & Meshesha, 2022; Ali & Awade, 2019) аргументували необхідність створення належної кредитної інфраструктури, щоб допомагати дрібним землевласникам інвестувати кредити у своє сільське господарство [10, 11]. Дослідження А. Гашайї та М. Сінгх, а також А.Р. Ханал і М. Регмі (Gashayie & Singh, 2015; Khanal & Regmi, 2017) було спрямоване на виявлення інфраструктурних обмежень, які заважають фінансовому сектору ефективно обслуговувати сільське господарство [12, 13]. К. Етонігу та інші, а також А. Аманулла та інші (Etonihu et al., 2013; Amanullah et al., 2019) у своїй роботі показали, що державна

політика має створити належну фінансову інфраструктуру для покращення доступності фермерів до сільськогосподарських кредитів [14, 15]. Праці А.А. Чандіо та інших, а також Е.Т.О.-А. Джампа та інших (Chandio et al., 2017; Jumpah et al., 2019) спрямовані на розширення бази знань про фінансову інфраструктуру сільського господарства, включаючи фактори, що впливають на участь у мікро-фінансових заходах [16, 17].

Праці зазначених вчених стали науковою базою для проведення нових досліджень з проблеми формування кредитного механізму аграрного виробництва. Втім у перелічених роботах розглядаються переважно окремі аспекти цієї проблеми та за інших економічних умов. Дискусійною залишається поелементне структурування, концептуальна організація та механізм розвитку фінансово-кредитної інфраструктури підприємств агропромислового виробництва.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми

Наразі посилюється державне регулювання та підтримка розвитку підприємств агропромислового виробництва. Натомість інструменти фінансової підтримки підприємств агропромислового виробництва є проблематичними через недосконалість та незавершеність нормативно-правової бази, спрямованість державної економічної політики на захист інтересів великих господарських аграрних структур та високі податкові ставки, дефіцит фінансових ресурсів та недоробленість форм бюджетної підтримки та кредитування, відсутність обґрунтованих механізмів розподілу державної підтримки сільського бізнесу, недостатню спрямованість на розвиток інтеграції та кооперації сільського бізнесу, практичну відсутність ринкової інфраструктури обслуговувати діяльність підприємств агропромислового виробництва та організацію малого сільгосппідприємництва, недовершений розвиток місцевого сільського самоврядування. Специфіка аграрного підприємства як суб'єкта кредитних відносин призводить до необхідності розробки кредитними інститутами дієвих механізмів, що виявилися б найбільш ефективним варіантом забезпечення потреб аналізованої категорії позичальників.

Недостатня розробленість окремих сторін та велика практична значимість ключових проблем продуктивної діяльності сільськогосподарських підприємств на основі вдосконалення їх економічних зв'язків із фінансово-кредитною системою визначили необхідність проведення подальшого наукового пошуку.

Метою статті є обґрунтування теоретичних підходів щодо розвитку фінансово-кредитної інфраструктури підприємств агропромислового виробництва та формування кредитного механізму для забезпечення стійкого функціонування сільського господарства.

Методологічне обґрунтування. Методологічною основою дослідження послужили концепції та гіпотези, представлені у працях вітчизняних та

зарубіжних учених з теорії фінансів, інституційної та інформаційної економіки. Наукова методологія дослідження ґрунтується на використанні діалектичної логіки та структурно-рівневого підходу. Обґрунтування теоретичних положень та отриманих висновків базувалося на системному аналізі зовнішніх та внутрішніх причин нерозвиненості елементів фінансово-кредитної інфраструктури, відновлення та оновлення кредитного механізму на основі концепції розширеного відтворення капіталу. Системний підхід до дослідження фінансово-кредитної інфраструктури підприємств агропромислового виробництва та кредитного механізму дозволив зробити висновок, що побудова кредитного механізму відтворення капіталу в кожному агроформуванні можлива лише за активізації всіх його рівнів, комплексного застосування всього арсеналу методів, важелів, інструментів для забезпечення стійкого функціонування сільського господарства. Застосовано історико-логічний метод – при розгляді складу та функцій фінансово-кредитної інфраструктури агропромислового комплексу та обґрунтованні необхідності розвитку її інститутів; функціонально-структурний метод – при розгляді складових кредитного механізму; суб'єктно-об'єктний аналіз – при аналізі інституційної та функціональної будови фінансово-кредитної інфраструктури сільського господарства; синтезу та наукової абстракції – при обґрунтуванні тенденцій, проблем та специфіки функціонування кредитного механізму агропромислового комплексу.

Виклад основного матеріалу дослідження

Поведінка суб'єктів агробізнесу у ринковому середовищі визначається особливостями сільського господарства. Такими особливостями, зумовленими специфікою функціонування аграрної сфери є: можливе поєднання у селянському (фермерському) та особистому підсобному господарстві, в одній особі власника засобів виробництва, найманого працівника та підприємця, що зумовлює його ставлення до процесу відтворення; порівняно повільний оборот капіталу, і навіть сезонний характер сільгоспвиробництва, довгострокова реалізація інвестиційних проєктів, трудомісткість; висока природно-кліматична підвладність та організація виробництва на широкій території.

Фінансово-кредитна інфраструктура є життєзабезпечувальною ланкою сільської економіки; через її елементи відбувається основне фінансування зростання сільського господарства та його інвестиційної складової. Виходячи з інституційного складу фінансово-кредитної інфраструктури та використовуваних інструментів, можна судити про модель руху капіталу, яка використовується в аграрній сфері.

Обмеження, спричинені фінансово-кредитною інфраструктурою, можуть включати: слабку інтеграцію фінансових установ у процес кредитування аграрних підприємств; недостатнє використання інструментів фондового ринку

(аграрним сектором). Український фондовий ринок має такі особливості: велика частка базових активів є державною; висока концентрація акцій при обмеженій кількості власників; слабка секторна диверсифікація ринків акцій та облігацій; невелика кількість високоліквідних цінних паперів; низька частка населення, яке готове вкладати свої заощадження в акції; можливості та порядок залучення позик аграрними підприємствами (високі процентні ставки, жорсткі умови тощо); нерівномірне надання банківських послуг по регіонах; нерозвиненість та мала кількість лізингових компаній, фондів підтримки малого та середнього агробізнесу; високий рівень страхових премій, що обмежує розвиток страхування в сільському господарстві [3].

Однією з цілей функціонування фінансово-кредитної інфраструктури є створення фінансової основи для динамічного розвитку аграрного виробництва. Фінансово-кредитна інфраструктура має досить складну структуру, що поєднує елементи бюджетної, податкової, кредитної, банківської та страхової системи держави, які здійснюють фінансово-кредитне обслуговування аграрного виробництва. Залежно від виду участі (фінансування, кредитування) і ролі (кредитор, позичальник) суб'єктами фінансово-кредитної інфраструктури можуть бути: держава (НБУ, Міністерство фінансів України); банки, компанії, населення, фінансові установи, соціальні установи (наприклад, кредитні спілки).

Розвинена фінансова інфраструктура агропромислового комплексу забезпечує його стійке функціонування. Фінансова стійкість АПК досягається за рахунок підвищення безпеки та ефективності захисту інтересів інвесторів і прав позичальників. Фінансова інфраструктура забезпечує правову основу для розвитку кредитної системи та є ключовим елементом у покращенні доступу сільськогосподарських підприємств до фінансування. Одним із способів підвищення ефективності фінансової системи є зниження вартості банківських послуг, що спрощує доступність кредитних послуг для аграрних підприємств. Рівень розвитку фінансової інфраструктури оцінюється за чотирма критеріями, які в сукупності визначають індекс її розвитку. Перший критерій стосується ефективності правової системи у вирішенні господарських спорів. Другий показник стосується доступності кредитів, а також законодавства, яке захищає права позичальників. Третя складова відповідає за захист прав інвесторів. Зокрема, регламентується можливість розкриття інформації та право інвестора оскаржити дану операцію [7].

Фінансово-кредитна інфраструктура агропромислового комплексу складається із сукупності інститутів, які створюють необхідні фінансові умови для нормального функціонування відтворювального процесу та розвитку соціальної сфери села. Інституційну структуру фінансово-кредитної інфраструктури сільського господарства наведено на рис. 1.

Рисунок 1. Інституційна будова фінансово-кредитної інфраструктури сільського господарства

Джерело: складено автором за матеріалами [3]

Фінансово-кредитна інфраструктура включає дві складові: державну та приватну комерційну. Держава представлена інститутами, які забезпечують рух фінансових потоків, правову основу функціонування як елементів інфраструктури, так і всіх учасників відтворювального процесу, що здійснюють контроль за їх діяльністю. Існують різні погляди на склад функцій, які виконують фінансові установи. Основними функціями, які виконують суб'єкти фінансово-кредитної інфраструктури в агропромисловому комплексі, є: функція накопичення надлишкових заощаджень суб'єктів господарювання та їх перерозподілу між іншими суб'єктами, які можуть їх продуктивно використовувати.

Сприяння досягненню соціальних цілей, таких як доступ до ресурсів для груп з низькими доходами, також може допомогти досягненню економічних цілей (підтримка безпеки, захист споживачів, сприяння конкуренції); контрольна функція, пов'язана зі спостереженням за правильним і своєчасним формуванням фінансових ресурсів та їх цільовим і продуктивним використанням; функція впорядкування та прискорення економічних процесів на основі подолання тимчасових розбіжностей у виробничих циклах окремих виробників сировини, використання кредитних грошей і кредитних операцій; регулятивні та регулюючі функції, спрямовані на запобігання можливим перешкодам у реалізації функції впорядкування економічних процесів [15].

Фінансово-кредитна інфраструктура сільського господарства, будучи відображенням основних функцій та компонентів кредитної системи та фінансової системи держави, має власну структуру, що має свої особливості, зумовлені специфікою сільськогосподарського виробництва.

Вважаємо, що основними функціями фінансових установ, що здійснюють діяльність в агропромисловому комплексі, є: розрахунково-касове обслуговування; накопичення та збереження фінансових активів; кредитування учасників

відтворювального процесу; страхування майна та підприємницьких ризиків; інвестиції; здійснення лізингових операцій; надання аудиторських та консалтингових послуг. Функціональна структура фінансово-кредитної інфраструктури сільського господарства наведена на рис. 2.

Держава як суб'єкт фінансово-кредитної інфраструктури агропромислового комплексу шляхом акумулювання та перерозподілу фінансових ресурсів бере участь у створенні умов, що становлять основу розширеного відтворення та життєдіяльності сільського населення, через такі інструменти: субсидії на сільськогосподарське виробництво та матеріально-технічні ресурси; короткострокові кредити та інвестиційні кредити сільськогосподарським підприємствам за рахунок фінансування держави; підтримання страхування врожаю; лізинг обладнання для сільськогосподарської діяльності за рахунок коштів з бюджету; фінансова підтримка діяльності щодо інвестування та інші.

Фінансово-кредитна інфраструктура АПК – це сукупність інститутів, що базуються на реалізації функцій, що сприяють створенню необхідних фінансових умов для нормального функціонування відтворювального процесу та розвитку соціальної інфраструктури АПК, суб'єкти якої здійснюють процеси акумуляції та розподілу фінансових ресурсів, формування та руху капіталу між суб'єктами господарювання та сферами АПК. Специфіка формування та розвитку інститутів фінансово-кредитної інфраструктури АПК визначає наявність її підсистем (базових блоків): фінансової та кредитної.

У фінансово-кредитній інфраструктурі агропромислового комплексу виділяється особливий інтеграційний блок, який займає проміжне положення між підсистемами фінансування та кредитування. Це страхування, ризикове фінансування, що супроводжується консалтингом і аутсорсингом, лізинг і франчайзинг.

Рисунок 2. Функціональна будова фінансово-кредитної інфраструктури сільського господарства
 Джерело: складено автором за матеріалами [3]

Елементами фінансово-кредитної інфраструктури агропромислового комплексу у фінансовому блоці (підсистемі) є державні стимули та дотації. Розподіл виділених коштів здійснюється за кількома напрямками: надання прямої бюджетної підтримки виробникам сировини, фінансування цільових програм, утримання управлінських структур, а також організацій, що надають науково-дорадчі та інформаційні послуги агропромислового комплексу. Фінансування заходів програми здійснюється за принципами співфінансування коштів, виділених з бюджетів різних рівнів, відповідно до зобов'язань, взятих в рамках щорічно укладених договорів з Мінагропромом України.

У кредитній підсистемі першочергову роль відіграє комерційне кредитування (господарства, покупці, постачальники) і взаємне кредитування в рамках системи споживчої кредитної кооперації. Система кредитної кооперації на селі призначена для задоволення потреб дрібних сільськогосподарських товаровиробників у кредитних ресурсах та виконання функцій щодо надання безготівкових кредитів на різних умовах під особисті підсобні господарства та селянські (сільськогосподарські) господарства. Значущим компонентом фінансово-кредитної інфраструктури, що створює умови для стабілізації економічного становища сільськогосподарських товаровиробників, є страхування [7].

Страхові органи виплачують страхове відшкодування за неврожай, загибель худоби та птиці та втрату іншого майна. Вони використовують кошти,

отримані від фермерських господарств у вигляді страхових платежів і доходів від своїх інвестицій.

В цілях вдосконалення кредитного механізму функціонування фінансово-кредитної інфраструктури сільського господарства визначимо основні напрями його розвитку та вдосконалення елементів. Це полегшить доступ сільгоспвиробників до кредитних ресурсів і, відповідно, розширить їхній підприємницький потенціал. Кредитний механізм – це узгоджений інтерес учасників кредитних відносин, представлений у системі зв'язків і відносин, що містить як мету руху і кредитні установки, так і імпульси (стимули) використання і перетворення кредиту. Фактично сукупність зв'язків і відносин кредитного характеру утворює цілісний кредитний простір, який виступає полем діяльності кредитного механізму.

Кредитний механізм відбувається через систему кредитних важелів і стимулів. Важливість ролі кредитного механізму, що забезпечує взаємодію банківського та аграрного секторів, визначається особливостями організації грошових відносин, що складаються в національній економіці, зумовленими об'єктивною потребою суб'єктів господарювання залучати кошти на поворотній основі в певний період часу для забезпечення безперервності кругообігу капіталу. Зміни в обсязі кредиту є не тільки вираженням економічних операцій, наприклад, пов'язаних з виробництвом і реалізацією товарів, а й обумовлені суто фінансовими процесами, пов'язаними з кредитною установою [18].

Банківський сектор має низку інструментів впливу на фінансово-економічні процеси в аграрному секторі, використання яких потребує певного комплексу заходів та певної послідовності дій, тобто конкретного механізму. Кредитний механізм є складовою частиною економічного механізму, що включає принципи кредитування, кредитного планування та управління кредитом, умови та методи банківського кредитування, методи їх кількісного регулювання та розрахунків за кредитом. За допомогою такого механізму реалізується кредитна політика. При організації банківського бізнесу кредитний механізм представлений на всіх рівнях банківської системи: фінансово-кредитні установи рефінансуються НБУ, а фінансово-кредитні установи, у свою чергу, видають кредити фізособам і юрособам. Отже, банківське кредитування відноситься до кредитного механізму, що здійснюється в рамках банківської системи.

Механізм кредитування аграріїв має певні особливості, притаманні лише цій формі кредитування, і які впливають на тип, вид, напрямок, терміни, методи, способи, суб'єктів та характер кредитування. Особливістю відтворювального процесу сільськогосподарських товаровиробників є тривалі розриви між робочим періодом виробництва, періодом виробництва продукції та отриманням виручки від реалізації, що підкреслює важливість позикових джерел фінансування, у тому числі банківських кредитів, для забезпечення безперервності системи обігу основних засобів і оборотних коштів.

Зараз в Україні працює механізм надання кредитів аграріям, що позитивно впливає як на банківську систему, так і на економіку країни в цілому. Розвиток сегменту аграрного кредитування не лише впливає на можливість розширення активної діяльності фінансових установ, а й дає змогу стимулювати зростання обсягів виробництва аграрної галузі, що позитивно відображається на подоланні кризових процесів та, більше того, сприяє економічному зростанню [18].

Розвиток банківського бізнесу в останні роки показав, що кредитування аграрного сектору, з одного боку, користується попитом серед аграріїв, а з іншого – є прибутковою формою банківської діяльності. Завдяки високій організації цього виду кредитування досягається основна частка прибутку більшості кредитних установ. Ключовими елементами управління цим кредитним механізмом є: розвинена національна кредитна система; прийнята та затверджена банком кредитна політика; ефективне формування та управління кредитним портфелем; висококваліфікований персонал та дієвий контроль за кредитуванням.

Об'єктивна необхідність розвитку механізму надання кредитів аграріям в умовах воєнного стану зумовлена двома взаємозалежними фактами: з одного боку, зростаючі потреби фермерів у придбанні різноманітних послуг і товарів тривалого користування перевищують їхні можливості фінансової підтримки, тобто

виникають розриви між поточними доходами фермерів і відносно високими цінами на товари та послуги; з іншого боку, суб'єкти господарювання, які мають вільні кошти та передають їх позичальнику на умовах терміновості, платності та повернення, мають можливість отримати додатковий дохід. Отже, процес кредитування фермерів дозволяє вирішити таку проблему, як протиріччя між відносно високими цінами на товари тривалого користування та поточними доходами фермерів.

Механізм кредитування має великий вплив на аграрний сектор. Тепер для того, щоб придбати бажані послуги та товари тривалого користування, фермерам не потрібно довго накопичувати прибуток, а звернутися у будь-яку кредитну установу, оформити необхідні документи та отримати кошти в найкоротші терміни. До переваг укладення кредитного договору між банком і фермером можна віднести те, що фермеру простіше погашати борг невеликими сумами щомісяця, ніж відразу віддавати значну суму грошей. Однак процес отримання кредиту має і негативні риси, а саме: високі процентні ставки, висока спільна відповідальність за надані кошти, обмежувальні заходи у зв'язку з місцем проживання позичальника тощо.

Привабливість сільських кредитів для банківських установ України зумовлена також зниженням прибутковості основних фінансових інструментів, а також зменшенням місткості ринку кредитних продуктів. Все це змушує державні банківські установи диверсифікувати свою діяльність і зосередити свою увагу, в тому числі на ринку сільського кредитування. У банківській практиці кредитні операції залишаються ключовим джерелом отримання прибутку, оскільки позичальники сплачують комісію за користування отриманими кредитами та авансами. Проте будь-який вид банківського бізнесу, в тому числі і кредитування, пов'язаний з певними ризиками: у банківській сфері це ризик часткової або повної затримки оплати грошових коштів за кредитом, що є актуальною проблемою сьогодні [19].

Кредитний механізм на мікрорівні включає процеси кредитного планування, регулювання та прямого кредитування в рамках конкретного комерційного банку. Процес формування кредитного портфеля можна розділити на етапи: формування системи кредитних лімітів відповідно до цілей і стратегії кредитної політики банку; вибір конкретних об'єктів кредитування для включення в кредитний портфель. Єдиної методики встановлення кредитних лімітів та вибору конкретних об'єктів кредитування немає. Різні комерційні банківські установи використовують свої методи і прийоми. При встановленні лімітів на одного позичальника необхідно враховувати такі чинники: частку капіталу фінансової установи, якою вона готова ризикувати; галузева приналежність позичальника; фінансова стійкість позичальника; перспективи розвитку відносин банку з цим позичальником; очікувана прибутко-

вість з урахуванням ризику від операцій з конкретним позичальником. Організація процесу кредитування здійснюється за допомогою інструментів, що забезпечують надійність кредитної роботи банку як основи його фінансової стійкості та підтримання достатнього ступеня фінансової стабільності. До них належать встановлення та регулювання стандартів обов'язкових резервів, розробка відповідної процентної політики тощо.

Невід'ємними складовими кредитного механізму є розроблення політики з кредитування та стратегічних підходів до управління ризиком у сфері кредитної діяльності. Залежно від кредитної політики та обраних стратегічних підходів у контексті керування ризиком кредитних операцій визначаються кредитні технології використання кредитного левериджу. Таким чином, механізм застосування кредитного левериджу в банку базується на кредитних технологіях, які є кінцевим результатом розробки стратегії кредитної політики та керування ризиком у процесі кредитування [1]. У відповідності до політики кредитування диверсифікують діяльність банку, визначають посадові повноваження та відповідальність кредитних працівників, а також пріоритетність аграрної галузі, придатної для кредитування в даний момент.

Кожен банк окремо розробляє кредитну політику із загальними принципами побудови. У ньому мають бути відображені такі ключові моменти: організація кредитної діяльності, управління кредитним портфелем; контроль за кредитуванням; принципи поділу повноважень; загальні критерії вибору кредиту; ліміт по окремих напрямках кредитування; принципи постійної роботи з клієнтами (супровід угод з кредитування), зарезервування на випадок неповернення кредиту.

Нормативно-правове забезпечення включає зовнішню систему стандартів, що регламентує діяльність банків і встановлює принципи кредитування, а також внутрішню нормативну документацію, розроблену самим банком (положення та інструкції щодо формування кредитного портфеля, організації процесу кредитування, правила видачі кредитів, положення щодо політики управління кредитними ризиками, робота з простроченою заборгованістю, методи оцінювання портфеля кредитних операцій за якістю, методи створення резерву на можливі збитки та ін.

Висновки

Дослідженням вмотивовано, що становище фінансово-кредитної інфраструктури підприємств агропромислового виробництва можна охарактеризувати як етап її становлення. Структурними елементами підтримки розвитку агробізнесу у фінансовій підсистемі є державне фінансування та дотування через мікрофінансові структури та міжнародні фінансові організації. У кредитній підсистемі першочергову роль відіграє комерційне кредитування (господарства, покупці, поставальники) і взаємне кредитування в рамках

системи споживчої кредитної кооперації. Завданням держави в розвитку фінансово-кредитної інфраструктури є створення інституційних умов для динамічного розвитку агробізнесу, особливо у сфері оподаткування та сприяння багаторівневій кредитній кооперації, а також поєднання прямих банківських кредитів з інноваційними методами парабанківського сектору.

Недостатній розвиток фінансово-кредитної інфраструктури є наслідком кризового стану як економіки, так і аграрного сектору, а також недостатню ефективність державної стратегії підтримки аграрної галузі через війну. Завданням держави як суб'єкта фінансово-кредитної інфраструктури агропромислового комплексу є створення умов, що становлять основу розширеного відтворення (фінансування інвестиційної діяльності, лізинг за рахунок бюджетних коштів, податкові пільги, державні гарантії, сприяння розвитку кооперації та агропромислової інтеграції, державна підтримка страхування).

Дослідженням встановлено, що в умовах воєнного часу основним інститутом кредитування аграрного бізнесу є банки. Діяльність державних банків значною мірою підпорядкована завданню стимулювання сільського господарства. Напрямки кредитування пов'язані з підвищенням ефективності та конкурентоспроможності аграрного виробництва. Однією з форм підтримки сільгоспвиробників є дотації. Для багатьох агропідприємств доступ до такої форми підтримки є складним, оскільки проблема забезпечення повернення кредитів досі не вирішена через труднощі з гарантіями та майновим забезпеченням, а також складною процедурою отримання кредитів. Удосконалення механізму кредитування агропромислового комплексу вимагає: на державному рівні прийняття нормативно-правового акту щодо створення системи гарантій та гарантій для підприємств, а також утворення гарантійних фондів підтримки підприємництва за рахунок обласних бюджетів; доцільно запровадження квотування коштів державної підтримки груп сільськогосподарських товаровиробників у бюджеті, з обов'язковим виділенням квот для малого сільського бізнесу.

Дослідженням визначено роль кредитного механізму, який забезпечує взаємодію банківського та аграрного секторів та охоплює процеси кредитного планування, регулювання та кредитування в рамках конкретного комерційного банку. Розвиток механізму використання банками кредитного фінансування потребує вдосконалення кредитних технологій: оцінки кредитоспроможності позичальника, оцінки застави, оцінки кредитного ризику, кредитного моніторингу та погашення наданих кредитів, а також правильної оцінки впливу кредиту на діяльність банку, позичальника і позикодавця. Від оцінки кредитоспроможності позичальників і комплексної оцінки кредитного ризику при видачі кредиту залежить результативність банківської кредитної

діяльності; розгляд кредитної заявки та погашення наданих кредитів, їх оптимальне співвідношення.

Запропоновані в статті підходи до фінансово-кредитної інфраструктури сільського господарства можуть бути використані для розробки комплексної програми її розвитку в регіонах

України. Отримані наукові результати спрямовані на розширення підходів у вирішенні завдань фінансової підтримки суб'єктів господарювання, створення механізму ефективного поєднання нових та альтернативних форм кредитування та використання їх агропромисловими структурами.

Abstract

The article examines the financial and credit infrastructure of agriculture and the credit mechanism as elements of the financial and credit systems of the state. The methodological basis of the study consisted of methods of structural-logical, systems approach, economic-statistical analysis, as well as graphical methods of providing information. The composition, functions of the financial, and credit infrastructure of the agro-industrial complex are studied, and the need for the development of its institutions is substantiated. The institutional and functional structure of the financial and credit infrastructure of agriculture is analyzed. Attention is focused on the links and structural elements of the financial and credit infrastructure. Directions for the development of elements of the financial and credit infrastructure of agro-industrial enterprises are proposed. The essence and structure of the credit mechanism is revealed. The trends, problems and features of the formation and functioning of the credit mechanism of the agro-industrial complex are considered. The features of the bank's credit policy under martial law are analyzed. Recommendations for improving the credit mechanism of the agro-industrial complex have been formulated. The importance of the credit mechanism as a tool for influencing the process of expanded reproduction and a driving force for stimulating agricultural production is substantiated. Methodological approaches to forms of lending to agricultural businesses are proposed and characteristics of certain types of lending that are most suitable for enterprises in agriculture are given. The need for the formation of special agricultural lending mechanisms adapted to the specifics of the industry is substantiated. The approaches to the financial and credit infrastructure of agriculture proposed in the article can be used to develop a comprehensive program for its development in the regions of Ukraine. The scientific results obtained are aimed at expanding approaches to solving problems of financial support for business entities, creating a mechanism for effectively combining new and alternative forms of lending and their use by agro-industrial structures.

Список літератури:

1. Andros, S.V., Gerasymchuk, V.H. (2023). Development trends of the market of agricultural lending to households in Ukraine: analysis of consumer and mortgage loans. *Research on World Agricultural Economy*, Vol. 4, Issue 2, 846. pp. 32-46. DOI: 10.36956/rwae.v4i2.846.
2. Герасимчук, В.Г., Андрос, С.В. Економіко-статистичний аналіз стану ринку кредитування домашніх господарств. Соціально відповідальне інвестування для досягнення цілей сталого розвитку: монографія / за заг. ред. О.Л. Пластуна. – Суми: видавничо-виробниче підприємство «Мрія», 2023. 160 с. С. 45-61.
3. Trzeciak-Duval, A. (2003). Agriculture finance and credit infrastructure – conditions, policies and channels. *Agricultural Economics*. Czech Academy of Agricultural Sciences, Vol. 49, Issue 3, pp. 106-112. DOI: 10.17221/5273-AGRICECON.
4. Mathavan, R. & Prema, G. (2024). A Study of NABARD's financial performance and impact on agriculture and rural development. *Educational Administration: Theory and Practice*, Vol. 30, Issue 4, pp. 2921-2928. DOI: 10.53555/kuey.v30i4.1956.
5. Jessop, R., Diallo, B., Duursma, M., Mallek, A., Harms, J., & van Manen, B. (2012). Creating access to agricultural finance based on a horizontal study of Cambodia, Mali, Senegal, Tanzania, Thailand and Tunisia. Paris, AFD, A Savoir, Agricultural Finance Support Facility (AgriFin), 14, pp. 1-122.
6. Zhao, J., & Barry, P. J. (2014). Effects of credit constraints on rural household technical efficiency: evidence from a city in northern China. *China Agricultural Economic Review*, Vol. 6, Issue 4, pp. 654–668. DOI: 10.1108/CAER-10-2012-0115.
7. Cai, D., Song, Q., Ma, S., Dong, Y., & Xu, Q. (2018). The relationship between credit constraints and household entrepreneurship in China. *International Review of Economics & Finance*, Vol. 58, pp. 246-258. DOI: 10.1016/j.iref.2018.03.024.
8. Kiplimo, J.C., Ngenoh, E., Koech, W., & Bett, J.K. (2015). Determinants of access to credit financial services by smallholder farmers in Kenya. *Journal of Development and Agricultural Economics*, Vol. 7, Issue 9, pp. 303-313. DOI: 10.5897/JDAE2014.0591.
9. Tura, E.G., Kenea, T., & Kaso, T. (2017). Determinants of demand for credit among wheat and teff smallholder farmers in central of Ethiopia (Arsi and South West Shewa). *American Research Journal of Business and Management*, Vol. 3, Issue 1, pp. 1-17.

10. Kiros, S., & Meshesha, G.B. (2022). Factors affecting farmers' access to formal financial credit in Basana Worana District, North Showa Zone, Amhara Regional State, Ethiopia. *Cogent Economics & Finance*, Vol. 10, Issue 1, 2035043. DOI: 10.1080/23322039.2022.2035043.
11. Ali, E., & Awade, N.E. (2019). Credit constraints and soybean farmers' welfare in subsistence agriculture in Togo. *Heliyon*, Vol. 5, Issue 4, e01550. DOI: 10.1016/j.heliyon.2019.e01550.
12. Gashayie, A., & Singh, M. (2015). Agricultural finance constraints and innovative models experience for Ethiopia: Empirical evidence from developing countries. *Research Journal of Finance and Accounting*, Vol. 6, Issue 7, pp. 39-49.
13. Khanal, A.R., & Regmi, M. (2017). Financial constraints and production efficiency: a case from rice growers in drought prone areas of Indonesia. *Agricultural Finance Review*, Vol. 78, Issue 1, pp. 25-40. DOI: 10.1108/AFR-07-2016-0068.
14. Etonihu, K., Rahman, S., & Usman, S. (2013). Determinants of access to agricultural credit among crop farmers in a farming community of Nasarawa State, Nigeria. *Journal of Development and Agricultural Economics*, Vol. 5, Issue 5, pp. 192-196. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.academicjournals.org/journal/JDAE/article-full-text-pdf/CDE00E52183>.
15. Amanullah, A., Jing Wang, J.W., Khan, I., Channa, S.A., & Magsi, H. (2019). Farm level impacts of credit constraints on agricultural investment and income. *Pakistan Journal of Agricultural Sciences*, Vol. 56, Issue 2, pp. 511-521.
16. Chandio, A.A., Magsi, H., Rehman, A., & Sahito, J.G.M. (2017). Types, sources and importance of agricultural credits in Pakistan. *Journal of Applied Environmental and Biological Sciences*, Vol. 7, Issue 3, pp. 144-149.
17. Jumpah, E.T.O.-A., Tetteh, Y., & Kodjo, E. (2019). Do farmer and credit specific characteristics matter in microfinance programmes' participation? Evidence from smallholder farmers in Ada west and east districts. *Agricultural Finance Review*, Vol. 79, Issue 3, pp. 353-370. DOI: 10.1108/AFR-05-2018-0044.
18. Андрос С.В. Фінансово-кредитне забезпечення розвитку сільськогосподарських підприємств. Університетські наукові записки: часопис Хмельницького університету управління і права. Хмельницький: Вид-во Хмельницького університету управління і права, 2018. Вип. № 3–4 (67–68). С. 346-356. [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Unzap_2018_3-4_33.
19. Андрос, С.В., Герасимчук, В.Г. Механізм врегулювання проблемних банківських кредитів в умовах війни. Економіка: реалії часу. Науковий журнал. 2023. № 1(65). С. 12-25. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://economics.net.ua/165-2>. DOI: 10.15276/ETR.01.2023.1.
20. Андрос, С.В., Герасимчук, В.Г. Фінансування сільського господарства і роль банків у кредитному забезпеченні аграрного сектора України. Економічний журнал Одеського політехнічного університету. 2023. № 3(25). С. 5-14. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://economics.net.ua/ejopu/2023/No3/5.pdf>. DOI: 10.15276/EJ.03.2023.1 DOI: 10.5281/zenodo.8410211.

References:

1. Andros, S.V., Gerasymchuk, V.H. (2023). Development trends of the market of agricultural lending to households in Ukraine: analysis of consumer and mortgage loans. *Research on World Agricultural Economy*, Vol. 4, Issue 2, 846. pp. 32-46. DOI: 10.36956/rwae.v4i2.846 [in English].
2. Andros, S.V., Gerasymchuk, V.H. (2023). Economic and statistical analysis of the state of the household lending market. Socially responsible investing to achieve the goals of sustainable development: a monograph, edited by O.L. Plastun. Sumy: publishing and production enterprise "Mriya", 160 p. P. 45-61 [in Ukrainian].
3. Trzeciak-Duval, A. (2003). Agriculture finance and credit infrastructure – conditions, policies and channels. *Agricultural Economics*. Czech Academy of Agricultural Sciences, Vol. 49, Issue 3, pp. 106-112. DOI: 10.17221/5273-AGRICECON [in English].
4. Mathavan, R. & Prema, G. (2024). A Study of NABARD's financial performance and impact on agriculture and rural development. *Educational Administration: Theory and Practice*, Vol. 30, Issue 4, pp. 2921-2928. DOI: 10.53555/kuey.v30i4.1956 [in English].
5. Jessop, R., Diallo, B., Duursma, M., Mallek, A., Harms, J., & van Manen, B. (2012). Creating access to agricultural finance based on a horizontal study of Cambodia, Mali, Senegal, Tanzania, Thailand and Tunisia. Paris, AFD, A Savoir, Agricultural Finance Support Facility (AgriFin), 14, pp. 1-122 [in English].
6. Zhao, J., & Barry, P. J. (2014). Effects of credit constraints on rural household technical efficiency: evidence from a city in northern China. *China Agricultural Economic Review*, Vol. 6, Issue 4, pp. 654-668. DOI: 10.1108/CAER-10-2012-0115 [in English].

7. Cai, D., Song, Q., Ma, S., Dong, Y., & Xu, Q. (2018). The relationship between credit constraints and household entrepreneurship in China. *International Review of Economics & Finance*, Vol. 58, pp. 246-258. DOI: 10.1016/j.iref.2018.03.024 [in English].
8. Kiplimo, J. C., Ngenoh, E., Koech, W., & Bett, J. K. (2015). Determinants of access to credit financial services by smallholder farmers in Kenya. *Journal of Development and Agricultural Economics*, Vol. 7, Issue 9, pp. 303-313. DOI: 10.5897/JDAE2014.0591 [in English].
9. Tura, E.G., Kenea, T., & Kaso, T. (2017). Determinants of demand for credit among wheat and teff smallholder farmers in central of Ethiopia (Arsi and South West Shewa). *American Research Journal of Business and Management*, Vol. 3, Issue 1, pp. 1-17 [in English].
10. Kiros, S., & Meshesha, G.B. (2022). Factors affecting farmers' access to formal financial credit in Basona Worana District, North Showa Zone, Amhara Regional State, Ethiopia. *Cogent Economics & Finance*, Vol. 10, Issue 1, 2035043. DOI: 10.1080/23322039.2022.2035043 [in English].
11. Ali, E., & Awade, N.E. (2019). Credit constraints and soybean farmers' welfare in subsistence agriculture in Togo. *Heliyon*, Vol. 5, Issue 4, e01550. DOI: 10.1016/j.heliyon.2019.e01550 [in English].
12. Gashayie, A., & Singh, M. (2015). Agricultural finance constraints and innovative models experience for Ethiopia: Empirical evidence from developing countries. *Research Journal of Finance and Accounting*, Vol. 6, Issue 7, pp. 39-49 [in English].
13. Khanal, A.R., & Regmi, M. (2017). Financial constraints and production efficiency: a case from rice growers in drought prone areas of Indonesia. *Agricultural Finance Review*, Vol. 78, Issue 1, pp. 25-40. DOI: 10.1108/AFR-07-2016-0068 [in English].
14. Etonihu, K., Rahman, S., & Usman, S. (2013). Determinants of access to agricultural credit among crop farmers in a farming community of Nasarawa State, Nigeria. *Journal of Development and Agricultural Economics*, Vol. 5, Issue 5, pp. 192-196. Retrieved from: <http://www.academicjournals.org/journal/JDAE/article-full-text-pdf/CDE00E52183> [in English].
15. Amanullah, A., Jing Wang, J.W., Khan, I., Channa, S.A., & Magsi, H. (2019). Farm level impacts of credit constraints on agricultural investment and income. *Pakistan Journal of Agricultural Sciences*, Vol. 56, Issue 2, pp. 511-521 [in English].
16. Chandio, A.A., Magsi, H., Rehman, A., & Sahito, J.G.M. (2017). Types, sources and importance of agricultural credits in Pakistan. *Journal of Applied Environmental and Biological Sciences*, Vol. 7, Issue 3, pp. 144-149 [in English].
17. Jumpah, E.T.O.-A., Tetteh, Y., & Kodjo, E. (2019). Do farmer and credit specific characteristics matter in microfinance programmes' participation? Evidence from smallholder farmers in Ada west and east districts. *Agricultural Finance Review*, Vol. 79, Issue 3, pp. 353-370. DOI: 10.1108/AFR-05-2018-0044 [in English].
18. Andros, S.V. (2018). Financial and credit support for the development of agricultural enterprises. *University scientific notes: journal of the Khmelnytskyi University of Management and Law. Khmelnytskyi: Khmelnytskyi University of Management and Law*, Vol. 3-4, Issue 67-68, pp. 346-356. Retrieved from: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Unzap_2018_3-4_33 [in Ukrainian].
19. Andros, S.V. Gerasymchuk, V.H. (2023). Mechanism for settlement of problem bank credits in the conditions of war. *Economics: time realities. Scientific journal*. Vol. 1, Issue 65, pp. 12-25. Retrieved from: <https://economics.net.ua/files/archive/2023/No1/12.pdf>. DOI: 10.15276/ETR.01.2023.1. DOI: 10.5281/zenodo.7834231 [in Ukrainian].
20. Andros, S.V., Gerasymchuk, V.H. (2023). Financing of agriculture and the role of banks in lending the agricultural sector of Ukraine. *Economic journal Odessa polytechnic university*, Vol. 3, Issue 25, pp. 5-14. Retrieved from: <https://economics.net.ua/ejopu/2023/No3/5.pdf>. DOI: 10.15276/EJ.03.2023.1. DOI: 10.5281/zenodo.8410211 [in Ukrainian].

Посилання на статтю:

Андрос С.В. Фінансово-кредитна інфраструктура і роль кредитного механізму в забезпеченні стійкого функціонування підприємств агропромислового виробництва / С.В. Андрос // *Економіка: реалії часу. Науковий журнал*. – 2024. – № 3 (73). – С. 12-21. – Режим доступу: <https://economics.net.ua/files/archive/2024/No3/12.pdf>. DOI: 10.15276/ETR.03.2024.2. DOI: 10.5281/zenodo.12691324.

Reference a Journal Article:

Andros S.V. *Financial and Credit Infrastructure and the Role of the Credit Mechanism in Ensuring Sustainable Operation of Agricultural Production Enterprise* / S.V. Andros // *Economics: time realities. Scientific journal*. – 2024. – № 3 (73). – P. 12-21. – Retrieved from: <https://economics.net.ua/files/archive/2024/No3/12.pdf>. DOI: 10.15276/ETR.03.2024.2. DOI: 10.5281/zenodo.12691324.

